

OHLASY, KOMENTÁŘE, DISKUSE

OPRAVY NĚKTERÝCH ÚDAJŮ VE DVOU ČLÁNCÍCH Z PŘEDCHOZÍHO SVAZKU „ARCHEOLOGIE VE STŘEDNÍCH ČECHÁCH“

J. Frolík, M. Mácalová, J. Zadák: „Nález michelsberské nádoby na polykulturním sídlišti v Praze 9-Černém Mostě“ (ASČ 15, 93–100)

J. Waldhauser, T. Mangel: „Časně laténská schránka mořského plže z Tuněchod, okr. Chrudim“ (ASČ 15, 395–418)

Michal Kostka

První část mého příspěvku se vztahuje k části článku Jana Frolíka, Michaely Mácalové a Jana Zadáka „Nález michelsberské nádoby na polykulturním sídlišti v Praze 9-Černém Mostě“, otištěném v *Archeologii ve středních Čechách* č. 15/1 (Frolík – Mácalová – Zadák 2011). Pátá kapitola textu s názvem „Nálezy michelsberské kultury na území Prahy“ obsahuje soupis 14 lokalit z pražského území s nálezy oné kultury. V tomto přehledném soupisu se vyskytuje několik nepřesností, které jsou převzaty z hlavní, opakovaně citované literatury (Lutovský – Smejtek 2005, respektive Turek 2005), případně jsou to obecné omyly staršího původu, již víceméně tradované i v dřívějších archeologických publikacích. Jde většinou o drobnosti odhalené až v poslední době v souvislosti se studiem jiných materiálů eneolitického období. Využívám zde tedy onoho přehledu především k opravě a upřesnění některých údajů o nálezech michelsberské kultury v Praze, a to hlavně pro potřeby oněch několika málo badatelů, kteří se daným obdobím zabývají.

Bubeneč (Praha 6) – neznámá poloha. Nález hrobu je nejistý, svědčí o něm v podstatě pouze jedna formulace Albína Stockého (Stocký 1926, 122), jiné indicie chybějí. Tulipánovitý pohár pochází ze sbírky Josefa Antonína Jíry, ale v jeho inventářích ani denících se žádné upřesňující údaje nevyskytují. Stejně tak souvislost se zmiňovaným jiným nálezem z „hrobu“ (konkrétně jedním džbánem) není čím doložit (srovnej Turek 2005, 299, Bubeneč 8 s chybným odkazem na Stockého 1926, a Dobeš – Kostka – Likovský 2011, 152, pozn. 10).

Ďáblice (Praha 8) – ulice Legionářů. Převzatá datace uvedená v Turek 2005, 299 (Ďáblice 1) byla předběžná, sídliště sice patří do období časného eneolitu, ale náleží kulturám jordanovské a nálevkovitých pohárů (viz Dobeš – Kostka 2008, 73). Pro osídlení michelsberské kultury doklady chybějí.

Libeň (Praha 8) – Palmovka. Tento nález (natož v množném čísle) ve skutečnosti neexistuje. Jde o kuriózní souhrn několika okolností, které dohromady vytvořily falešnou lokalitu (Turek 2005, 301, Libeň 2). Tulipánovitý pohár michelsberské kultury, nalezený v Libni na Balabence a pocházející z Mikšovy sbírky, byl poprvé publikován v Rukověti české archaeologie (Buchtel – Niederle 1910, 23, tab. IV:12), kdy byl uložen ve sbírce Praehistorického kabinetu české části Karlo-Ferdinandovy univerzity. Takto jej v roce 1912 uvádí Jan Axamit (Axamit 1912, 37) a v roce 1916 jak Axamit (Axamit 1916, 69), tak Eduard Štorch (Štorch 1916, 37, obr. 8:V, 2). Štorch ovšem pozměnil původní lokaci nálezu (Balabenku) na Palmovku, ačkoli prokazatelně psal o stejném poháru (to vyplývá z poznámky v textu). Štorch jako znalec libeňského místopisu (působil v Libni jako pedagog i archeolog) totiž pojal lokalitu mnohem širěji a zahrnul pod místní název Palmovka jak blízké návrší Balabenka (nezaměňovat s usedlostí nová Balabenka!), tak např. i polohu Na Žertvách, o čemž svědčí hned následující odstavec jeho pojednání věnovaného době přechodní, kde je totožnost Palmovky a Balabenky jasně čitelná v souvislosti s jinými nálezy. Obrázek 8 s pohárem byl později beze změny převzat a použit i v další Štorchově práci (Štorch 1921, obr. 19) a v textu byla znovu uvedena lokalizace na Palmovku (Štorch 1921, 87–88), i když šlo stále o jeden a tentýž pohár z Balabenky. To vyplývá opět z údaje o uložení nálezu (předhistorický kabinet české univerzity) a ze stejného pojetí lokality Palmovka = Balabenka, uvedeného Štorchem tamtéž na str. 88. Na obr. 16 téže práce se přitom kýžený pohár vyskytuje na fotografii, kde je označen špatně čitelným, ale zřetelným nápisem Balabenka. Obdobný paradox se pak objevuje i v práci Albína Stockého (Stocký 1926), kde je na tabulce CVII pod číslem 11 vyobrazen stejný tulipánovitý pohár z Libně jako u Štorcha, s dobře čitelným nápisem Balabenka, na str. 189 má tomu odpovídající popisku, ovšem v seznamu nalezišť je s odkazem na Štorcha 1916 odlišná lokalizace na Palmovku (Stocký 1926, 180–181). Dalším paradoxem je Stockého dvojí, pokaždé jiný údaj o uložení jediné nádoby, neboť uvádí nejprve sbírku předhistorického kabinetu české Univerzity Karlovy (Stocký 1926, 181), a poté Národní muzeum (Stocký 1926, 189). Tomu možná napomohlo kromě literárního i doslova fyzické zdvojení nálezu: Štorch totiž ve své archeologické sbírce vlastnil i kvalitní sádrovou kopii poháru z Balabenky. S celou Štorchovou sbírkou se kopie dostala v roce 1925 do Národního muzea, kde byla uložena pod inv. č. H1-28000. Zda-li si byl Stocký vědom, že ve své práci uvádí originální nález z univerzitní sbírky (podle Štorcha z Palmovky) a sou-

časně ho ilustruje fotografií Štorchovy sádrové kopie (z Balabenky), není již celkem podstatné. Důležité je, že pohár je v inventáři prehistorické sbírky NM zapsán jako sádrový odlitek poháru z Libně – Balabenky, s původem ze Štorchovy sbírky (č. k. 526), přičemž poznámka v záznamu praví „*originál v archeologickém kabinetu prof. Niederla*“. Dále je v inventáři uvedeno, že v roce 1971 byl tento odlitek převeden do sbírky kopií (inv. č. K 1680), avšak v roce 2010 byl pohár označen jako nezvěstný (ústní sdělení kurátora sbírky).

Tímto bych považoval za prokázané, že ve skutečnosti existoval vždy pouze jeden michelsberský tulipánovitý pohár z Libně, a to z Balabenky, uložený ve sbírce české Univerzity Karlovy s ev. č. B 30 (nyní Ústav pro pravěk a ranou dobu dějinnou FF UK). Další nález z Palmovky, ničím nedoložený (vyjma Štorchovy popisky), vznikl pouze jiným pojmenováním téže lokality v pracích Eduarda Štorcha, potvrzeným pravděpodobně později zakoupením jeho sbírky se sádrovou kopií původního nálezu z Balabenky do Národního muzea.

Historie poháru tím ovšem ještě není zcela úplná, proto ji na tomto místě doplním o další podpůrné údaje. Existuje totiž ještě jeden sádrový odlitek téhož poháru, a to ve sbírkách Muzea hlavního města Prahy (inv. č. A 207118). Byl zhotoven Josefem Antonínem Jírou a zapsán do inventáře jeho sbírky 22. listopadu 1906 pod č. P 3441 jako kopie originálu ze sbírky české university. Záznam A 2240 v jeho deníku z téhož dne pak potvrzuje, že jde o pohár z Libně-Balabenky. Jíra si zde poznamenal, že „*pohár jsem k doplnění přinesl pro univ. sbírku, pro sebe odlitek*“. Jíra jako zručnější a zkušenější praktik měl v tomto druhu práce plnou důvěru Lubora Niederla, v té době profesora prehistorické archeologie na české univerzitě, se kterým spolupracoval již od poloviny devadesátých let 19. století. Velmi pravděpodobně tedy kopii vyrobil více a jeden exemplář, vzhledem k výjimečnosti nálezu a jeho libeňskému původu, věnoval Eduardu Štorchovi, se kterým udržoval přátelské kolegiální vztahy. Zároveň je tím nalezení poháru na Balabence datováno ante quem 22. 11. 1906, což odpovídá i údajům v inventáři Národního muzea a přírůstkové knize ÚPRAV FF UK (uvádějí shodně rok 1906). Tehdy však Niederle pouze věnoval pohár univerzitě, pocházel-li skutečně ze sbírky Emanuela Mikše, pak byl nutně objeven dříve, a to v rozmezí roku 1871 a roku 1900, kdy Mikš zemřel. Dodat zbývá již jen zábavný detail, totiž že originál poháru se neznámou cestou ocitl po druhé světové válce v archeologické sbírce Muzea hl. m. Prahy, kde spočíval řadu let vedle své sádrové kopie z Jírovy sbírky, a vrátí se nyní na pražskou univerzitu po ?? letech, čímž se nám příběh pěkně uzavírá.

Vinoř (Praha 9) – poloha Kamenný stůl. Nepřesná citace: jak autor odkazu (Turek 2005, 304–305), tak autoři původní publikace (Turek – Daněček – Kostka 1998, 12), hovoří o „*předpokladu*“ výskytu nálezů michelsberské kultury. Vzhledem k ne zcela jistému datování jediného artefaktu (keramické lžičky) nelze považovat tuto sídlištní polohu za doloženou.

* * *

Ve druhé části svého příspěvku chci upozornit jen na několik vybraných chyb a nedostatků ve stati J. Waldhausera a T. Mangela „Časně laténská schránka mořského plže z Tuněchod, okr. Chrudim“, otištěném rovněž v Archeologii ve středních Čechách č. 15/1 (Waldhauser – Mangel 2011), ovšem s poněkud širším dopadem. Konkrétně jde pouze o tři pražské lokality uvedené v Příloze 1 (Waldhauser – Mangel 2011, 405–407), tj. v „*Soupisu nálezů schránek mořských mlžů v kontextu s obdobím Ha D-LT B v Čechách*“, ve skutečnosti ovšem soupisu nálezů schránek mořských mlžů a **plžů**, které v soupisu naprosto převažují.

10. Praha-Dejvice. Nálezové okolnosti a kontext jsou zcela smyšlené. Pokud by snad při publikaci téhož nálezu v roce 2005 šlo o autorský omyl (Bureš – Waldhauser 2005, 750 a 752), způsobený záměnou s kostrovým hrobem 14 z pohřebiště doby stěhování národů v Praze-Dejvicích – Podbabě (viz Urbanová – Kostka – Korený 2010), pak při opětovném použití v novém textu (Waldhauser – Mangel 2011, 398) jde již o čistě zavádějící konstrukci, neboť žádný „*kostrový, bojovnícký hrob s železným mečem a řetězovitým opaskem ze stupně LT B v Praze-Dejvicích*“ s nálezem schránky mořského plže neexistuje a není ho čím doložit. Jiří Waldhauser byl na tuto skutečnost upozorněn Milošem Hlavou, a tak v kontextu datace údajného hrobu uvedené na str. 398 vyznívá formulace poděkování na konci poznámky 1 (Waldhauser – Mangel 2011, 395) velmi podivně. O omyl však patrně nejde, neboť publikovaná kresba provrtané ulity (nikoli mušle: Bureš – Waldhauser 2005, 750, vlevo), která „*nepochybně svědčí*“ o existenci závěsku „*z hrobu bojovníka v Dejvicích*“, se v žádném z Jírových deníků nevyskytuje a jde o čistě autorskou fabulaci. Stejně vymyšlená je i „*ilustrace originálu*“ (tamtéž, kresba vpravo), který se údajně nedochoval (logicky ani jinak do sebe nezapadá). V této souvislosti mi pak připadá malakozoologické určení J. Hlaváče „*dle kreslené skicy*“ (aniž bych sebemenším způsobem pochyboval o jeho odborné erudici a schopnostech) na obr. 2:7 (Waldhauser – Mangel 2011, 406) zcela absurdní.

11. Praha-Vinoř. Ulita byla publikována mezi obecně pravěkými nálezy, jejichž přesnější datace není zcela jasná (Turek – Daněček – Kostka 1998, 22 - nikoli 122, jak je chybně uvedeno). Je to nález z povrchového sběru na polykulturním sídlišti, kde se mimo jiné vyskytují i zlomky keramiky z pozdně halštatského období a z období LT B–D, datace samotného artefaktu je tedy podle mého názoru diskutabilní a nejistá. Formulace o kontextu nálezu se zlomky halštatské keramiky (Waldhauser – Mangel 2011, 398) není pravdivá; mohu jen doufat, že upřesnění datace lastury není způsobeno zařazením vedle prokazatelně laténských předmětů na

obr. 11 původní publikace (Turek – Daněček – Kostka 1998, 25). Neodpovídají odkaz na obrázek, údaj o velikosti a malakozoologické určení, patrně je vše zaměněné s následujícím exemplářem.

12. Praha-Vinoř. Obdobné výhrady k dataci jako u předchozího nálezů. Neodpovídají odkaz na obrázek, údaj o velikosti a malakozoologické určení, patrně je vše obráceně zaměněné s předchozím exemplářem.

Nemám v úmyslu na tomto místě polemizovat s bezesporu zajímavým obsahem a zejména závěry celého článku, jež je faktograficky značně obsáhlý a tematicky inspirativní. Rád bych jen poukázal na to, že tři lokality s řadou chyb jsou z Přílohy 1 vybrány v podstatě namátkou a i detail může poměrně dobře charakterizovat celek. Jsou-li ostatní údaje v přílohách a příklady v textu připraveny podobným způsobem jako tři výše popsané, pak bych byl osobně zdrženlivý při přejímání informací z tohoto příspěvku bez opravdu důkladného ověření v originálních zdrojích.

LITERATURA

- Axamit, J. 1912: Příspěvky k praehistorické topografii Prahy a okolí, Obzor praehistorický 3, příloha Časopisu Společnosti přátel starožitností českých v Praze 20, 1–5, 9–14, 35–41.
- Axamit, J. 1916: Nové nálezy t. zv. michelsberské keramiky v Čechách, Památky archeologické 28, 69–72.
- Buchtela, K. – Niederle, L. 1910: Rukověť české archaeologie. S přídatkem prof. J. Matiegky. Praha.
- Bureš, M. – Waldhauser, J. 2005: Mladší doba železná – Keltové na území Prahy. In: M. Lutovský – L. Smejtek a kol., Pravěká Praha. Praha, 716–776.
- Dobeš, M. – Kostka, M. 2008: Další sídliště raného a starého eneolitu v Praze-Ďáblicích, Archeologie ve středních Čechách 12, 71–106.
- Dobeš, M. – Kostka, M. – Likovský, J. 2011: Pohřebiště mladšího stupně kultury nálevkovitých pohárů v Praze-Bubenči a Dejvicích, Archeologie ve středních Čechách 15, 139–162.
- Frolík, J. – Mácalová, M. – Zadák, J. 2011: Nález michelsberské nádoby na polykulturním sídlišti v Praze 9-Černém Mostě, Archeologie ve středních Čechách 15, 93–100.
- Lutovský, M. – Smejtek, L. a kol. 2005: Pravěká Praha. Praha.
- Stocký, A. 1926: Pravěk země české. Díl I. Věk kamenný. Praha.
- Štorch, E. 1916: Praha v pravěku. Praha.
- Štorch, E. 1921: Praha v době předhistorické. Pravěký člověk a jeho kultura. Praha.
- Turek, J. 2005: Eneolit – pozdní doba kamenná. In: M. Lutovský – L. Smejtek a kol., Pravěká Praha. Praha, 239–348.
- Turek, J. – Daněček, V. – Kostka, M. 1998: Kamenný stůl – polykulturní pravěké sídliště v Praze-Vinoři, Archaeologica Pragensia 14, 7–31.
- Urbanová, K. – Kostka, M. – Korený, R. 2010: Neznámý známý hrob XIV z Prahy-Dejvic – Podbaby, Archaeologica Pragensia 20, 361–392.
- Waldhauser, J. – Mangel, T. 2011: Časně laténská schránka mořského plže z Tuněchod, okr. Chrudim, Archeologie ve středních Čechách 15, 395–418.

CORRECTIONS OF SOME DATA CONTAINED IN TWO ARTICLES FROM THE PREVIOUS VOLUME OF ARCHAEOLOGY IN CENTRAL BOHEMIA

This contribution corrects several errors and minor inaccuracies in two articles, which were published in the previous volume of Archaeology in Central Bohemia (J. Frolík, M. Mácalová, J. Zadák: „A find of Michelsberg pottery at the multi-period site of Prague-Černý Most“; J. Waldhauser, T. Mangel „Die frühlatènezeitliche Schale der Meeresmolluske aus Tuněchody, Bez. Chrudim“). First of all, there are mentioned two finds, which actually do not exist: Prague 8-Libeň – Palmovka in the first article and Prague-Dejvice in the second one.